

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ
RESİM BÖLÜMÜ**

RESİMSEL MEKÂNDA KUŞ BAKIŞI, BALIK GÖZÜ ve İNSAN DENEYİMİ
(DİPLOMA PROJESİ KAPSAMINDA HAZIRLANAN ARAŞTIRMA VE UYGULAMA RAPORU)

Hazırlayan:
Berfin ALGÜL

Yöneten:
Prof. Fevziye EYİĞÖR PELİKOĞLU

Erzurum-2023

İÇİNDEKİLER

sayfa

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMA RAPORU

1.1. Gözün Yapısı ve Çalışma Şekli.....	1
1.2. Farklı Canlılar Nasıl Görür?.....	2
1.2.1. Kuşlar nasıl görür?.....	2
1.2.2. Balıklar nasıl görür?.....	3
1.3. Sanat Tarihinde Kuş Figürü.....	4
1.4. Sanat Tarihinde Balık Figürü.....	6

2. BÖLÜM: UYGULAMA RAPORU

2.1. Uygulamanın Yapılış Gerekçesi.....	9
2.2. İçerik Ve Biçime Yönelik Saptamalar.....	9
2.3. Uygulamanın Düşünsel Yönü.....	10

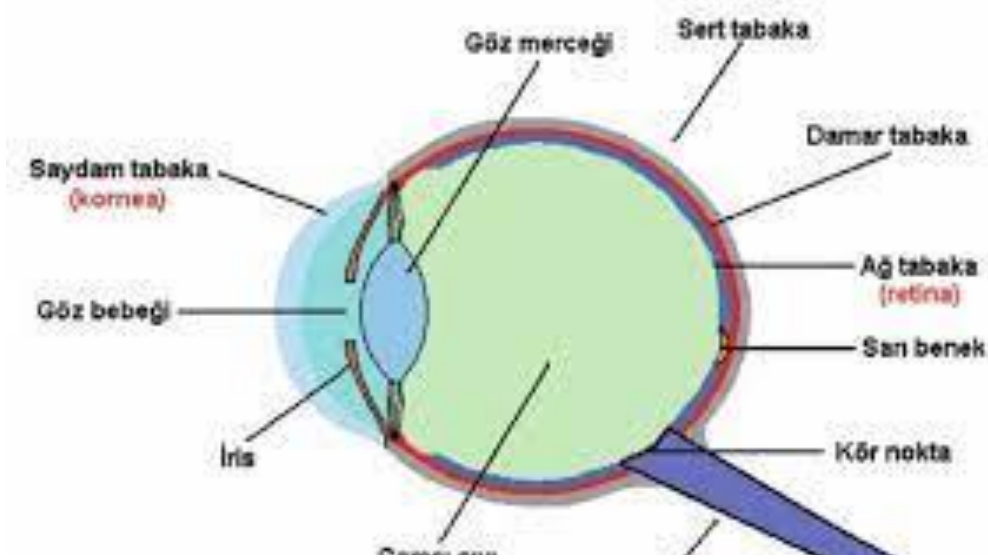
RESİMLER.....	11
---------------	----

KAYNAKÇA.....	15
---------------	----

ÖZGEÇMİŞ.....	16
---------------	----

1.1. Gözün Yapısı Ve Çalışma Şekli

Gözler yaklaşık 22-25 mm çapında ve 7 gr ağırlığındadır. Gözlerimiz, yörünge adı verilen piramit şeklindeki kemikli bir kafes içinde oldukça korunaklı bir yapıda ortaya çıkar. Vücuttaki tüm kaslar arasında en aktif olan ve en hızlı hareket eden göz kaslarıdır. Görme fonksiyonlarını yerine getiren organ beyindir ve gözler sadece görüntüleri beyne ileten alıcılardır.

Şekil 1: Gözün Yapısı

Göz temel olarak üç katmandan oluşmaktadır. Gözün en ön kısmında saydam bir katman şeklinde olan korneayla beraber bulunan en dıştaki beyaz sert tabakaya sklera, merkezde bulunan vasküler tabakaya koroid ve en içteki sinir ağı tabakasına retina denir.

Saydam tabaka olan kornea, göze giren ışığın ilk kırılma noktasıdır. Kornea kalınlığı 480 ile 650 mikron arasında değişmektedir. İlk olarak kornea tarafından kırılan ışığın bir kısmı gözbebeğine ulaşır. Gözbebeği, gözün iris adı verilen renkli bölgesinin merkezinde bulunan siyah kısmıdır. İris, göz kaslarını kullanarak gözbebeğini genişletebilir ve daraltabilir. Bu şekilde, göz bebeğinden geçen ışık miktarını kontrol edebilmektedir. Böylece gözbebeğinden geçen ışık, gözdeki mercek tarafından tekrar kırılarak retinaya iletilir.

Sklera, dışarıdan bakıldığında gözün beyaz kısmıdır. Sıkı bir şekilde dokunmuş kollajen liflerinden oluşur ve çok elastiktir. Bu nedenle sklera sert tabaka olarak da adlandırılır. Sklera, koroid ve retina gibi görmemiz için çok önemli olan yapıların

korunmasından sorumludur. Tamamen damarsal bir yapıda olan koroid, skleranın iç kısmında bulunur ve retinanın kanlanması ve beslenmesinden sorumludur. Retina, göz duvarının en iç tabakasıdır ve ışığa duyarlı sinir hücreleri içerir. Gözün iç kısmında ise gözün %90'ını kapsayan vitreus adı verilen bir boşluk bulunur. Bu boşluğun içini %98'i su, %2'si ise kollajen ve hiyalüronik asitten oluşan vitreus jeli kaplamaktadır.

Böylece görme işlemi ışığın önce kornea, sonra mercekle tarafından kırılarak retinada odaklanıp retinadaki sinir hücreleri tarafından elektrokimyasal enerjiye dönüştürülür ve optik sinir aracılığıyla beyin görsel bilgileri okuyup işlediği oksipital loba iletilerek gerçekleşmektedir. Beyin, optik sinirden aldığı bilgileri kullanarak her iki gözden gelen görüntüleri tek bir görüntüde birleştirir.¹

1.2. Farklı Canlılar Dünyamızı Nasıl Görür?

Uzmanlar, çoğu türün dünyayı bizden daha az detaylı gördüğü sonucuna varmaktadır. Araştırma sırasında diğer türlerle iletişim kurmak daha zor olduğundan, uzmanlar görme keskinliğini "derece başına devir" adı verilen bir ölçüm kullanarak belirlemektedir. Daha sonra bu bilgiyi, söz konusu hayvanın göreceği türden bir görüntüyü gösteren bir tür bilgisayar yazılımına gönderir.

Bir insan derece başına yaklaşık 60 devri çözebilir. Tek bir bakış açısından 60 çift paralel siyah ve beyaz çizgi görebilmekteyiz. Tüm çizgiler bir araya gelince gri olur. Birçok canlı bizim gördüğümüzden daha az ayrıntılı görmektedir, ancak bazı yırtıcı kuşlar bizim görüşümüzün iki katını görerek bizden ayrılır. Örneğin, Avustralya Steller'in deniz kartalı derece başına 140 devir görebilir. Ayrıca uzmanlar, balıkların ve çoğu kuşun derece başına yaklaşık 30 devir gördüğü konusunda hemfikirler. Aslında çoğu hayvan, insanların kör olarak sınıflandırıldığı seviyenin altındadır.²

1.2.1. Kuşlar nasıl görür?

En gelişmiş duyusu görme duyusu olan kuşların gözlerinde diğer canlı türlerine göre daha çok renk reseptörü bulunmaktadır. Kuşlarda 4 tip koni hücresi bulunurken, insanlarda bu sayı sadece 3'tür. Bu nedenle kuşlar bizden çok daha fazla renk görebilmektedir. Rengi en geniş yelpazede algılayan hayvan türü olarak bilinen kuşlar tüm bunlarla beraber

¹ ACAY, F. «Görme Duyusu Fonksiyonları,» Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2008.

² ANONİM, «Hayvanlar Nasıl ve Hangi Renkleri Görüyor?,» Popular Science, 2022

ultraviyole olarak da görebilmektedir. Örneğin; biz siyah bir kuşa bakarken, başka bir kuş onu renkli olarak algılayabilmektedir fakat hiçbir kuşun görüşü birbirine benzememektedir. Ayrıca güçlü göz kasları sayesinde belli bir noktaya odaklanmaları sağlanmaktadır. Yüksek kontrast duyarlılığına sahip bu canlının beraberinde çift retinası bulunmaktadır.

Şekil 2: Kuş Görüşü Örneği

Bir kuşun gözündeki her bir koni, belirli renkleri seçerek filtreleyen ve kuşların farklı tonları bizden daha iyi algılamasını sağlayan yağ damlacıklarına sahiptir. Dalga boyu filtre sistemi sayesinde kuşlar çevrelerindeki zıtlıkları daha iyi algılayabilmektedir. Bu şekilde kuşlar kamufle olan diğer kuşları, böcekleri ve avları kolayca görebilir. Dalga boyu filtrelemesi ile üretilen polarize ışık, kuşların deniz ve göllerin daha derin katmanlarını kolayca görmelerini ve balık avlamalarını sağlamaktadır.³

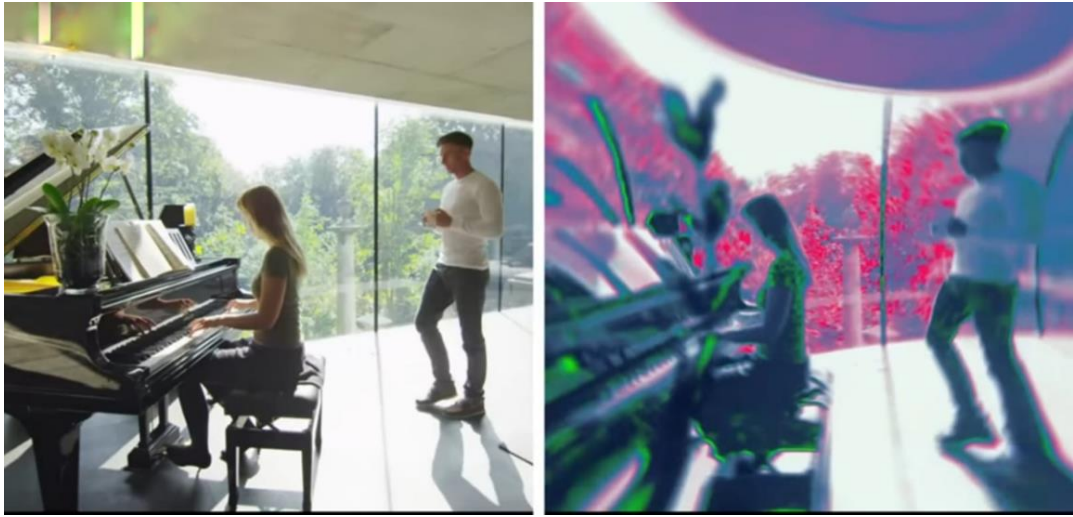
1.2.2. Balıklar nasıl görür?

Balık görüşü, yatay hologramlardan oluşan bir ekran gibidir. Balıkların yaşadığı dünya bizimkinden çok daha karanlıktır bu nedenle balıkların düşük ışıktaki görebilmeleri gerekmektedir. Biz 400 nanometrenin altını göremiyorken balıklar 100 nanometrenin altını rahatlıkla görebilmektedir. Türler arasındaki görsel yetenek, balığın yaşadığı derinliğe bağlıdır. Balıkların bu özel yeteneği ise gözlerinde bulunan tapetum lucidum adı verilen ek katman sayesinde var olmaktadır. Hayvanların gözlerinin karanlık ortamlarda bile ışığı yansıtmasını sağlamakla görevli olan tapetum lucidum, bazı hayvanlarda retinanın arkasında, bazılarında ise koroid adı verilen orta tabakada bulunmaktadır. Amacı geceleri

³ BERGER C. «Gerçek Renkler: Kuşlar Dünyayı Nasıl Görür?», Ulusal Yaban Hayatı Federasyonu, 2012.

düşük ışıktaki yaşayan hayvanların görüşünü iyileştirmek olan bu zar sayesinde hayvanlar gece ve düşük ışıktaki net görebilmektedir.

Balıklar, su altında net bir şekilde görmek için büyük okülerlerle donatılmıştır. Işık suda daha fazla kırıldığı için bu özellik ile görüş daha net hale getirilir. Balık aynı anda birden fazla görüntüyü görebilir ancak bu durumda mesafe tam olarak ayarlanamayabilir. Başın önünden geçen görüntülerle, her iki göz de aynı nesneye odaklanarak mesafe algılamayı netleştirir. Ayrıca ultraviyole olarak görmekte olan balıklar etrafı kırmızı, yeşil ve mavi olarak görmektedir fakat diğer balıklardan ayrılan köpek balıkları için dünya siyah beyaz gözükmektedir. Tüm bunların yanı sıra balıklar nesneleri normalden biraz daha büyük gördükleri tahmin edilmektedir.⁴

Şekil 3: Balık Görüşü Örneği

1.3. Sanat Tarihinde Kuş Figürü

Kuşlar, gerek çeşitli yeteneklere sahip oluşlarından gerekse benzersiz parlak tüyleri ile hayvanlar aleminin en ilgi çekici hayvanı olmayı başarmaktadır. Tarihte kuşların yeri ve önemini anlamak için arkeoloji bilimine başvurularak dönemin çevre koşullarının ve insanların içinde bulundukları ekolojik ortamlar hakkında bilgi edinmek gerekmektedir. Arkeolojik kayıtlarda ki kuş betimlemelerini incelediğimiz de ise o zamanki çevre ile ilgili bilgiler eşliğinde o toplumun beğenilerinin çevreye ve kuşlar hakkında ne tür bakış açısına

⁴ YILDIRIM B. «Balıklarda görme ve duyu organları,» Balık Avı Teknikleri, 2014.

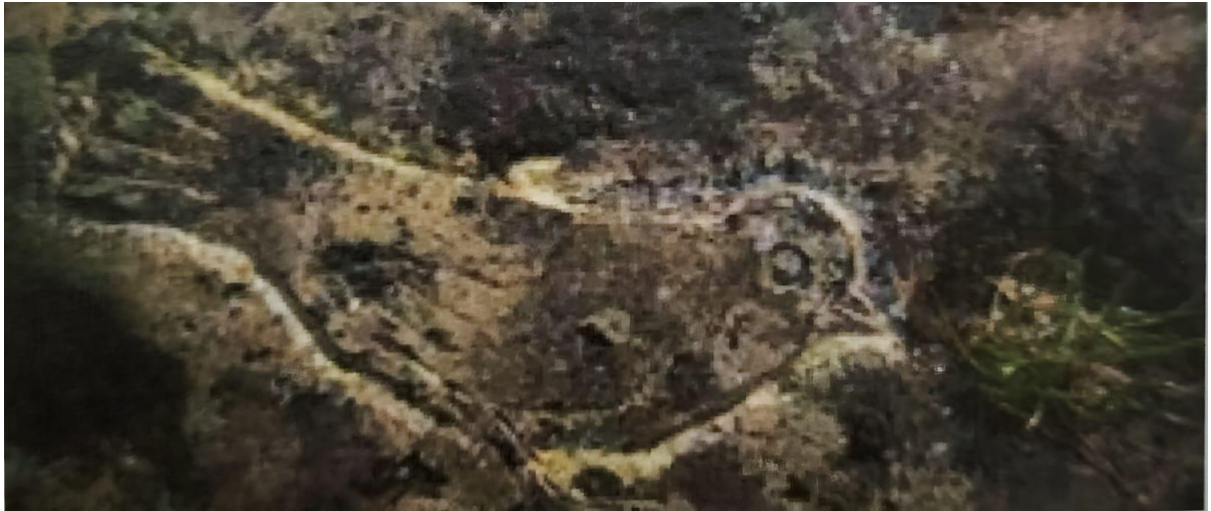
sahip olduğunu hatta inançları hakkında bilgi alabilmekteyiz. Sanat tarihinin en eski kuş betimlemesi ise M.Ö. 16.000 ile 14.000 yıllarına tarihlenen Lascaux mağara resimleri içerisinde bulunmaktadır.

Şekil 4: Tavuskuşu Kabartma Örneği

Şekil 5: Taşa Oyulmuş Kuğu Örneği

Şekil 6: Taşa Oyulmuş Güvercin Örneği

Kalkolitik Çağ içerisinde kuşların yüz binlerce yıldır süren Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasındaki göçlerin izlenebileceği alanlar vardır. Bu alanlar sadece çanak ve çömlekte betimlenen kuş figürleriyle kalmayıp tüm eski zamanın ekolojisi hakkında bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Bulunan çanak çömlek örnekleri sayesinde bu denli ayrıntılı bilgilere sahip olmamızın sebebi; zamanında kuş figürlerini aktaran kişilerin iyi gözlem yapabilmış ve ayrıntılı bir şekilde çanak çömleğe aktarılabilmiş olmasından dolayıdır.

Kuşlar, antik çağlardan beri sanatsal ifadede gökyüzü ile ilişki kurarak anlamlandırılmıştır. Ayrıca her toplumun varlığını somut unsurlar üzerinden

anlamlandırmak için çabaladığı gözlemlenmiştir. Doğa olaylarını açıklamanın zorluğu nedeniyle insanoğlu, olayları anlama ihtiyacından hareketle hayvan figürleri üzerinden efsaneler ve bunlara bağlı soyut unsurlar yaratmıştır. Bunlar arasında kuş tasviri, diğer birçok hayvan sembolü gibi, eski kültürlerin bakış açısını modern insanlara sunmak için çok önemli bir etken olarak kaydedilmektedir.

Uçma özelliklerinden dolayı insanların onlara hayranlık duymasını ve kutsal varlıklar olarak kabul edilmeyi başaran kuşlar, M.Ö. 3000'den beri iletişim aracı olarak da kullanılmaktadır. Bunlardan en bilineni, yapısı onu evcilleştirmeye son derece uygun kılan ve inanılmaz bir yön bulabilme kabiliyetine sahip olan güvercindir. Ayrıca güvercinler diğer kuş türlerine göre iletişim konusunda daha başarılıdır. Posta güvercinleri, özellikle modern iletişim araçlarının henüz yaygın olmadığı bir dönemde harika bir iş çıkarmıştır.

Şekil 7: Kuş Biçimli Kap Örneği

Şekil 8: Kuş Betimi Örneği

Kuş figürü, konuya bağlı olarak çeşitli açıklamalarla şekillenmesinin yanı sıra geçmişin inanç sistemlerini de yansıtmaktadır. Kuş figürleri mezar taşlarında, taşlarda, arma ve bayraklarda, mimari süsleme kabartmalarında ve daha birçok alanda kullanılmış, zaman içinde değişen anlayışlarla beraber varlığını korumuştur.

Kuş figürünü ele alan sanatçılar önceki süreçte somut bir anlayışla inceledikleri kuş figürünü geride bırakarak, çağdaş sanat gerçekliğinin çok ötesine geçen kurgusal bir

anlayışla sunmaktadır.⁵ Günümüzde hem çağdaş resim sanatının hem de dekoratif sanatların ayrılmaz bir parçası haline gelen kuş tasvirleri, sevgi, barış ve umut gibi kavramların simgesi olarak görülmektedir.⁶

1.3. Sanat Tarihinde Balık Figürü

İlk insanlar tarafından hayatta kalmak için tüketilen balık artık temel bir insan ihtiyacı değil, dekoratif bir unsur, birden çok anlamı olan bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olguyu gelecek nesillere aktarmak için sanatın bazı alanlarında balık tasvirleri yapılmıştır. Hem Hristiyanlık döneminde hem de İslam sanatında önemli bir yere sahiptir. Ayrıca deniz yerleşkesindeki toplumlarda balığın uğur ve mutluluk getirdiğine inanılmaktadır. Son yıllarda özellikle Osmanlı sanatında çini, madeni eşya gibi pek çok eserin bezemesinde balık motiflerine bolca yer verilmiştir.

Şekil 9: Lahit ve Katakomblarda Bulunan Çeşitli Balık Figürleri

Eski tarihe baktığımızda insanlar deniz canlılarına tanrı olarak tapınmakta ve ne kadar korkulsa dahi avlamaktan vazgeçilmemiştir. Balıklara denk düşen sembolik anlamlar balığın her özelliği ile yakından ilgilidir. Özgür bir biçimde suda bulundukları için genellikle uyum ve evlilikte mutluluk olarak anlamlandırılmaktadır. Bu konu edilen sembollere örnek olarak denizatının; zarafeti, güveni ve güvenli yolculuğu, balinanın; denizin gücünü, yunusun; kurtuluşu ve sevgiyi temsil edişini verebiliriz.

Balık figürü erken Hristiyanlık döneminde gizli bir sembol olarak kullanılmış ve ilk olarak Katakomb mezarlarında görülmüştür. Balık sembolünün bulunduğu mezarların içerisinde gizlenmiş bölümler bulunmaktadır. Mezarın üzerinde balık figürü var ise mezar içerisinde zemin altı mahzen ve zemin altı mezarlar bulunduğu görülmektedir. Bu mezarların

⁵ TARDUŞ, Ş. «Sanat Tarihi Süreci İçerisinde Kuş İmgesi,» Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2011.

⁶KARADUMAN, B.K.«Türk Sanatında Kuş İmgesi,» Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies, 2022.

sanat tarihimizde çok önemli bir yer kaplamaktadır. Bu tür mezarların henüz Anadolu’da ortaya çıkmadığını bilinmektedir. Katakomblar, ilk Hristiyanlar için gizli bir ibadet yeri olarak kullanılmakta ve çoğunlukla kayalık alanlarda yeraltında inşa edilmektedir.

Şekil 10: Alahan Manastırı Balık Figürü Örnekleri

Türkler ise farklı medeniyetlerle olan sanatsal ve kültürel bağları nedeniyle zengin bir kültürel miras içinde bulunmaktadır. Bahsi geçen miraslardan birisi de klasik Türk çini sanatıdır. Bu sanat tekniği öncelikle Türklerin yaşadıkları Orta Asya’da ortaya çıkmaktadır. Minyatür sanatçıları hayvanları iyi gözlemleyip ve ustaca resmederek sembolik anlamlar yüklemektedir. Örneğin; Çift başlı kartal; egemenliği, balık; bolluğu, kuş ise güzelliği ve özgürlüğü simgelemektedir. Mevcut konumumuzdaki mimari yapılara bakıldığında ise balık figürünü göreceğimiz eşsiz Alahan Manastırı karşımıza çıkmaktadır. Dünyanın ilk manastırlarından biri olan bu manastırın ana kapısının yanında balık motiflerine rastlanmaktadır.⁷

⁷ DİLAY, S.«Sanatsal ve Kültürel Açıdan Balık Motifleri,» Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 2011.

2.BÖLÜM: UYGULAMA RAPORU

2.1. Uygulamanın Yapılış Gerekçesi:

Yaşadığımız evrende, tüm canlıların yaşam alanı farklıdır. Bu yaşam alanları; yaşayış tarzı, bakış açısı gibi farklılıklara sahip olup bizlere farklı acunlar sunmaktadır. Bizlere sunulan bu güzel çeşitliklerin karşısında hayran kalmamak mümkün değildir.

Bahsedilen bu farklılıkları sadece diğer canlı türleri ile değil, kendi içimizde de yaşamaktayız. Yalnız insan türünün içerisinde bile birbirinden farklı dünyalar ile karşılaşmaktayız. Her bir insanın kendi içindeki aleme baktığımızda her şeyi ile farklı bir bakış açısı ve yaşanmışlıklarla karşılaşmaktayız. Bu mevcut duygu ve düşünceler dünyamızı şekillendirmektedir. Ayrıca her biri birbirinden değerli olan bu bakış açıları, bugünümüzü etkilemekle kalmayıp geleceğimizi de şekillendirmektedir.

Canlılar her ne kadar farklı konumlarda olsalar da hepsinin varoluş sebepleri ve yaşamları doğrultusundaki istekleri hep aynı olup, her biri başladığı nokta fark etmeksizin aynı yola varmaktadır. Yani her ne kadar farklı kaygılar besleseler de her canlı aynı sonuca varmak istemektedir. Bu doğrultuda tüm canlılar, tür ve yaşam koşulları bakımından farklılık gösterse de evren içindeki aynı düzeni uygulamak için koşturmaktadır.

Tüm bunların sonucunda, evrendeki her bir canlının dünyasına merak duymamak elde değildir. Aynı evreni paylaştığımız bu çeşitli bakış açılarının hepsini görmek ve analiz etme isteğinden kendimizi alıkoymak oldukça zorlaşmaktadır. Bu merak ise, aynı evreni paylaştığımız çeşitli bakış açılarını görünür kılmak amacıyla bizleri bu projeye yöneltmektedir.

2.2. İçerik ve Biçime Yönelik Saptamalar:

Mekân algısı içerisinde farklı mekanları ele aldığımız bu çalışma, üç farklı bakış açısı doğrultusunda; deniz altı, yeryüzü ve gökyüzü olmak üzere üç farklı kısımdan oluşmaktadır. Her kısım üç ayrı dünyayı tek bir yüzeyde görünür kılmaktadır. İzleyici gözlerini kompozisyon içerisindeki hangi kısımda gezdirirse kendini o kısımdaki dünyanın içine bulacaktır. Mevcut kompozisyon sürrealist etkiler taşıırken aynı zamanda figüratif soyutlama ve kavramsal sanatı da içinde barındırmaktadır. Çalışmada verilmek istenen etkileri tam anlamıyla sağlamak adına sac üzerine akrilik boya tekniği seçilerek, ikisi dış bükey ve biri iç bükey olmak üzere tümsekli bir yüzeye aktarılacaktır. Tümsekli yüzeyi oluşturmak için

öncelikle tahtadan iskelet oluşturulup sonra saclar üzerine sabitlenmiştir. Bu tümsekli yapı sayesinde her bir tümseğin farklı bir alem olduğunun ipucu verilmiştir. Boyutsal etkiyi kaybetmemek adına arka planı boş bırakarak soyutlamalarla yapılmak istenenin sadece ipuçları görünür kılınmıştır. Bu doğrultuda izleyicinin gözleri kompozisyon üzerinde dikey bir şekilde gezinecektir. Çalışmadaki etkinin daha iyi aktarılabilmesi için boyut büyük ölçekli olarak tercih edilmiştir. 1.80cm boy ve 105cm genişlik kullanılmıştır. Ayrıca kompozisyondaki soyut etkileri doğru şekilde aktarabilmek için çeşitli araştırmalar sonucu farklı canlıların nasıl gördüğü üzerine araştırmalar yapıp insan deneyimi ile harmanlanmıştır.

2.3.Uygulamanın Düşünsel Yönü:

Modern dünyamızda insanlar giderek bencilleşerek artık kendi yararlarından başka hiçbir şeyi düşünemez hale gelmiştir. İnsanlar kendi düşünceleri dışında her şeye kaskatı bir tavır sergilemektedir. Herkes kendi dünyasından kafasını çıkarmayarak başkalarının ne düşündüğünü umursamaz hale gelmiştir. Oysaki kendi dünyamızdan kafamızı çıkardığımızda her şey olumlu yönde bir devrim yaşayacaktır. Her gün gördüğümüz aynı nesne ile bile diyalogumuz farklılaşacaktır. Mevcut çalışma sayesinde kendi dünyamız dışında dünyalar da bulunduğu ve hepsinin değerli olduğunun önemi ortaya konulmuştur. Kısaca bilimsel olarak farklı canlıların bakış açıları araştırılıp sanatsal bir ifade ile yüzeye aktararak izleyiciler tarafından çalışmanın içeriğindeki farklı alemler arası diyaloglar kurularak ve bu sayede bireysel bakış açıları zenginleştirilmiştir. Böylelikle kendi dünyalarına hapsolmuş bireyler biraz olsun nefes almışlardır. Bu sayede izleyicilerin dimağları genişleyerek yaşamlarında ki var olan nitelikleri daha da güçlenmiştir.

RESİMLER

Berfin ALGÜL, İsimsiz, sac üzerine akrilik boya, (180x105 cm), 2023

Berfin ALGÜL, İsimsiz, sac üzerine akrilik boya, (180x105), 2023

Berfin ALGÜL, İsimsiz, sac üzerine akrilik boya, (180x105), 2023

KAYNAKÇA

- ACAY, F. «Görme Duyusu Fonksiyonları,» Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2008.
- ANONİM, «Hayvanlar Nasıl ve Hangi Renkleri Görüyor?,» Popular Science, 2022.
- BERGER C. «Gerçek Renkler: Kuşlar Dünyayı Nasıl Görür?,» Ulusal Yaban Hayatı Fedarasyonu, 2012.
- DİLAY, S.«Sanatsal ve Kültürel Açıdan Balık Motifleri,» Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 2011.
- KARADUMAN, B.K.«Türk Sanatında Kuş İmgesi,» Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies, 2022.
- TARDUŞ, Ş.«Sanat Tarihi Süreci İçerisinde Kuş İmgesi,» Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2011.
- YILDIRIM B. «Balıklarda görme ve duyu organları,» Balık Avı Teknikleri, 2014.

ÖZGEÇMİŞ

Berfin ALGÜL (Erzurum, 2001)

2008-19 - İlk, Orta ve Lise Eğitimini Erzurum’da tamamladı.

2019-23 - Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünde Lisans eğitimini sürdürdü.

Sergiler

2023- “Mezuniyet Sergisi”, Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sergi Alanı